

Revolutionärt blivande i Pauli fotspår

”Jag har egentligen bara mött två människor i mitt liv som i sin attityd mot människor kan kallas endera kommunister eller kristna (var så god och välj), inte bara i teorin utan också i praktiken — den ena är Tove Jansson och den andra är Dario Fo”, skriver Vivica Bandler i sina memoarer *Adressaten okänd* (1992). Passagen resonerar sällsynt starkt med den italienska filosofen Marcello Tarìs stridsrop för *destituering* (jämför franska *destituer*, avsätta) som revolutionär strategi, för en kommunism som livsform som fritt anammar från kristen teologi.

Med avstamp i bland andra Giorgio Agamben, Walter Benjamin och Comité invisible (Osynliga kommittén), och med många avkrokar till *Korintherbrevet*, Bertolt Brecht, Franz Kafka och Karl Marx, skissar Tarì utgångspunkter för en radikal och existentiell politik där både strejken och förmågan ”att lyssna till änglarnas sorl” blir förutsättningar för en generalisering och intensifiering av de livsformer Bandler funnit hos Jansson och Fo. Resultatet är lika berikande som förvirrande, men dessa reaktioner behöver inte vara varandras motsatser. Boken är den första av Tarì som översatts till engelska.

Destituering som strategi

Boken kan liknas vid en kommuniké, eller kanske hellre vid ett brev som uppmanar mottagaren att utveckla en ”revolutionär andlighet” och att arbeta för att producera livsformer som ”destituerar” sakernas tillstånd. Ifall Bändlers adressat är okänd och Paulus skrev till de kristna i Korinth, kan Tarì placeras någonstans mittemellan: mottagaren finns i ”en icke-värld som *fungerar* men som oavsett blivit *omöjlig att leva i*, en värld som fortsätter *producera* men som blivit *obeboelig*”. Han menar att det som ska återupprättas ”varken [är] subjektet eller en social stat, utan en värld och en livsform”. Visst är vagheten ibland iögonfallande, men samtidigt är den pompösa och predikande retoriken uppfriskande.

I något jag läser som en nyckelpassage i det första kapitlet går författaren i Pauli fotspår och tillämpar den paulinska strategin ”som om inte” på militant

politik. Strategin ska medföra att militanta kan verka som om de inte vore det. Med en utvikning till Agamben skriver Tarì att ”som om inte” är en avsättning utan avskaffande. Att leva i ett modus av ”som om inte” innebär att omkullkasta allt juridiskt och socialt ägande, men utan att ersätta dessa med en ny identitet. Detta innebär framför allt frigörelse från att leva som om man vore *något*. För en militant innebär ett liv ”som om inte” att frigöra sig från en livsform som tillskriver dem ett oändligt uppdrag och en absolut delegering av ansvar.

En utmaning för läsaren är hur vissa nyckelbegrepp ska begripas. Då författaren dessutom är lite lat med att definiera dessa kan det behövas en hjälpande hand. När jag bad en nära vän som är långt mer beläst än jag på destituering om hjälp, föreslog hon en bok som överraskande nog erbjuder en enkel och pedagogisk definition på destituering jämte exempel: Johannes Ekholms andra roman *Planet Fun Fun* (Förlaget M 2020), och speciellt en av dialogerna mellan ”Redaktören” och ”Timo”. Översättaren Ralf Sandell har översatt finskans ”destituutio” till destitution istället för destituering, som här alltså ska uppfattas som synonymmer.

REDAKTÖREN: ”Jag minns att vi behandlade det en gång under bokcirkeln. Kan du kort förklara vad destitution går ut på?”

TIMO: ”Destitution innebär att man bygger upp en alternativ struktur där institutionerna till slut blir onödiga. När de institutioner vi har nu töms på all substans, så kan vi ta ett steg åt sidan och se på när de faller sönder och samman av sig själv.”

REDAKTÖREN: ”Vilka institutioner avser du?”

TIMO: ”Alla ... Liksom, om vi vill destituera universitetet, så måste vi skapa egna instanser för forskning, som är mer vitala än de som det nuvarande universitetet har att erbjuda. Om vi vill destituera rättsväsendet, måste vi lära oss att på egen hand komma överens i våra tvistefrågor, omintetgör det nuvarande domstolsväsendet och jaga ut dess hejdukar ut vårt liv. För att destituera staten bör vi bli oregerliga. Enligt det här mönstret.”

Ekholm avslöjar inte vilken bok Timo och hans kamrater har läst i boken, men min vän som tipsat mig om stycket menar att Ekholms karaktärer läst *Maintenant* (2017, eng. utgåva *Now*) skriven av det franska kollektivet Osynliga kommittén som Tarì samarbetat med och som han även översatt från franska till italienska. Osynliga kommittén och Tarì delar definition på kommunism som ”den verkliga rörelse som destituerar sakernas tillstånd”.

En kort genealogi

Låt oss stanna vid det viktiga begreppsparet destituering och destituerande makt. Som så många koncept har de betraktats som om de levererats av akademiska experter snarare än formats i stridens hetta, men så är det självfallet inte. Från revolterna i Argentina 19 och 20 december år 2001 minns man bland annat slagordet ”¡Que se vayan todos!” (Låt dem alla gå!). Med resonans i sloganen som kräver allas avgång utvecklade det Buenos Aires-baserade kollektivet Colectivo Situaciones begreppet de-instituerande makt, vilket de redogör för i boken *19 & 20: Apuntes para el nuevo protagonismo social* (2002; eng. *19 & 20: Notes For a New Social Protagonism*). De-instituerande (på spanska *desituyente*) makt skapar inte institutioner utan ”avsätter dem, upplöser dem och tömmer dem på sina besittningshavare och på sin makt” skriver Colectivo Situaciones. Istället för de-instituerande makt används idag främst formen destituerande makt.

Nyckeln till Colectivo Situaciones begreppsutveckling gick inte endast via gatorna, utan även via Walter Benjamin och speciellt hans essä ”Zur Kritik der Gewalt” (”Försök till en kritik av våldet”, I antologin *Bild och dialektik: essayer* (1961), övers. Carl-Henning Wijkmark). Benjamin använder begreppet *Entsetzung*, som beskriver ett avsättande av suverän makt utan att ersätta makten. I en genealogi över koncepten destituering och destituerande makt föreslår signaturen Hostis i tidskriften *destituencies* 11.1.2020 (<https://destituencies.com/2020/destituent-power-an-incomplete-timeline/>) att *Entsetzung* framstår som urformen av det vi idag kan kalla destituerande makt. Genealogin och den ”ofullständiga tidslinjen” är att rekommendera för den som vill bekanta sig djupare med begreppets bruk och utveckling, från Benja-

mins essä 1929 till Rodrigo Karmys analys av upproret i Chile 2020 som en ”destituerande festival”.

Skenbara landvinningar

Tarìs position har föga (eller rättare sagt inget) gemensamt med auktoritära statsapparater, och har även rätt lite kontaktyta med de former av ”vardagskommunism” som Trygve Söderling behandlar i en essä i *Hufvudstadsbladet* 1.5.2021, där David Graebers begrepp exemplifieras genom en rad institutioner vi kan tänka oss äga gemensamt: från public service till välfärdssamhället med dess moderskapsförpackningar, hälsovård och bibliotek. De institutioner Söderling räknar upp kan betraktas som välfärdsreformer där arbetarrörelsens roll varit central.

I skarp kontrast mot den vänster som brukar stoltsera med sina framgångar lyfter Tarì istället fram de franska situationisternas (ofta associerad med Guy Debord) perspektiv på arbetarrörelsens skenbara landvinningar, och frågar sig om inte dessa egentligen borde betraktas som arbetarrörelsens verkliga förluster. De medförde reformism, statsbyråkrati och en industrialisering av livet i sig. Att arbetarrörelsens revolutionära klor avtrubbats ska inte sörjas; de finns ändå där som visioner av den annalkande framtiden.

En utmaning med Tarìs negativa kritik är att det är oklart vad som då är tänkt att ersätta det som destitueras. Att erbjuda ”praktiska lösningar” är ändå inte en författares skyldighet, och visst är idén om den undandragande destitueringen i sig stimulerande tankegod. Men de svajiga svängarna Tarì tar utan att koppla resonemangen till existerande politiska processer känns ibland frustrerande och förvirrande. För att ta ett exempel: Tarì avråder från att förlora sig själv till ”aktivismen” eller att bli en ”slav under frivilligarbete”, man borde istället skapa tid och rum för att ”lyssna till änglarnas sorl”. Åtminstone kan man inte anklaga honom för att ge småaktigt detaljerade order.

Frihet från hopp

Som tidigare nämnts arbetar Tarì med bland andra Benjamin och Brecht, och föreslår i boken att dessa nyckelteoretiker möts i sin syn på hopp och hoppets politiska implikationer. Ett revolutionärt blivande kan äga rum endast då vi befrias från hopp. I Brechts pjäs

Die Dreigroschenoper (Tolvskillingsoperan) framställs detta explicit, menar Tarì, och citerar Brechtforskaren Franco Bueno: ”För att besegra bödlarna måste de förtryckta först befria sig från sina tröstare: för att vinna måste de överge allt hopp”.

Den tidigare nämnda Vivica Bandler beskrev pjäsen som en av sina största teaterupplevelser. Den svenskspråkiga premiären på *Tolvskillingsoperan* ägde rum på Svenska Teatern i Helsingfors redan 1929, året efter uruppförandet, något vi kan tacka Nicken Rönngren för, skriver Bandler. Tematiken är närvarande även i andra pjäser av Brecht. I programbladet till uppsättningen av Brechts *Mor Kurage och hennes barn* på Wasa Teater år 2016 uppmuntrade filosofen Joel Backström publiken att uppmärksamma detta och rubricerar sin text kort och gott: ”Sluta hoppas!”.

”Det är endast för de hopplösa skall vi blivit tilldelade hopp”. Med dessa ord avslutas Benjamins essä om Goethes *Valfrändskaperna*, men ”endast för att introducera oss till den revolutionärt-messianska dimensionen”, föreslår Tarì. Sven-Erik Klinkmann skriver i *Nya Argus* 5–6/2020 utgående från Benjamins ”Historiefilosofiska teser” hur reflektionen över går-

dagen i nuet driver på utvecklingen mot det kommande, mot förändringen. Även om det förflutna hem söker oss och kräver att bli hört, något Mark Fisher ofta upprepat, är känslan för gårdagen ”alltid kopplad till känslan för morgondagen, det kommande, det Derrida och Benjamin beskriver som det messianska, det öppna, det ofullständiga”, skriver Klinkmann.

Gällande Benjamins messianism och dess relation till hopp förefaller Klinkmann och Tarì dra olika slutsatser om hoppets implikationer. Klinkmann kopplar Benjamins messianism till ett hopp att det så länge vi lever alltid finns ett frö till något gott. Tarì skulle se detta som en fälla. De som väntar och påverkas av hopp har fastnat i en maktlöshet inför samtiden och rädsla för framtiden. ”Precis för att var och en av oss är utan hjälp har vi slutat vänta.”

VALTER SANDELL

Fotnot. Skribenten är inte släkt med översättaren Ralf Sandell som nämns i texten.

Marcello Tarì: *There Is No Unhappy Revolution – The Communism of Destitution*. Common Notions, 2021.

♦ Se också Jan Otto Anderssons essä ”Kommunism idag” på s. 302 i detta nummer.